Distorsionarea toponimiei româneşti populare în norma oficială

Daniela BUTNARU

Înţelegem prin toponimie oficială ansamblul denumirilor create de reprezentanţii administraţiei, agronomi, silvicultori, geografi, în timp ce toponimia populară cuprinde denumirile date de locuitorii unei zone obiectelor geografice situate pe teritoriul locuit de ei. Numele tradiţionale de locuri pot fi deformate (cu sau fără intenţie) de oficialităţi, uneori aceste denumiri oficiale ajungând să se impună şi în uzul localnicilor ca urmare a „prestigiului" celor care le-au dat şi a faptului că ele apar scrise în diverse documente.

O analiză a acestui proces pe teritoriul Moldovei este realizată de Dragoş Moldovanu, în *Introducerea* la TTRM I_1, unde sunt puse în evidenţă cele două etape ale procesului de oficializare a numelor de localităţi: „prima, a documentelor, a catagrafiilor şi a condicilor manuscrise, care înregistrează cu grijă formele autentic-populare, uşor literarizate, evitând greşelile (imputabile, în majoritatea lor, editorilor); a doua, declanşată de intervenţia tiparului, începând cu deceniul al patrulea al secolului trecut şi pe deplin conturată după reforma administrativă a lui Cuza, care se caracterizează prin masiva punere în circulaţie a deformărilor grafice, nerespectarea cerinţelor ortografiei, amestecul formelor regionale cu cele literare şi printr-o întreagă serie de abateri morfosintactice sau de altă natură" (p. XXIII). Deoarece D. Moldovanu analizează, în paginile amplului studiu amintit mai sus, deformări ale denumirilor de localităţi, noi am ales să exemplificăm cu precădere distorsionările de la nivelul toponimiei minore, întâlnite cu ocazia efectuării anchetelor toponimice pe teren, dar şi în cursul documentării în arhive, unde texte mai vechi sau mai recente pun la dispoziţie diferite exemple de modificări ale denumirilor tradiţionale (îndeosebi în partea a doua a secolului al XIX-lea şi în secolul al XX-lea) şi permit observarea apariţiei toponimiei oficiale.

Unele deformări sunt rezultatul „asocierii involuntare a numelor de localităţi cu cuvinte din lexicul obişnuit (atracţie paronimică)". De-a lungul pârâului *Plotun*[1], s-a format satul *Plotunul* (comuna Pipirig, judeţul Neamţ), care astăzi se numeşte *Plutonul*, formă obţinută prin „apropierea cu neologismul *pluton* (*ploton*), devenit popular graţie serviciului militar" (Iordan 1963: 372). Deşi este dificil de spus dacă această asociere poate fi pusă pe seama localnicilor sau a oficialităţilor, tindem totuşi să credem că forma oiconimului *Pluton* a fost impusă prin administraţie, deoarece, după cum vom arăta în continuare, forma hidronimului *Plotunul* se păstrează chiar atunci când pentru desemnarea satului se foloseşte numai varianta *Plutonul*. Formele *Plotunul*, *Plotonul* şi *Plutonul* alternează în indicatoarele de

[1] Atestat pentru prima dată în 1632: „gura Plotunului unde cade în Pipirig" (DRH.A, XXI, p. 222).

BDD-V352 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:06 UTC)

localităţi[2] până la jumătatea secolului al XX-lea, perioadă după care apare numai *Plutonul.* Într-un document din 1841 întâlnim „cotunurile Boboeştii şi *Plotunul*" (Ungureanu 1964: 33), iar la 1848, *satul Plotun* (Ungureanu 1964: 55, 58). Şi în dosarele reformei agrare din 1864 apare cu preponderenţă forma etimologică: *Plotonu* sau *Cotuna Plotunu* (ARH. BUC. R.A. 1864/1034: 1[r]), dar şi *Cotuna Plutonu* (ARH. BUC. R.A. 1864/1034: 3[r]), *Pârâul Plotonul* (ARH. BUC. R.A. 1864/1034: 1[r]), *Râul Plotonului* (ARH. BUC. R.A. 1864/1034: 7[r]); în *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, scrise în 1880, regăsim doar forma *Plotonul* (Creangă 1970: 164); la Cobălcescu (1888: 113), pârâul se numeşte *Plotunul*; în MDG 1898 (dicţionar realizat în mare măsură pe baza unor anchete), numele satului este *Pluton*, în timp ce pârâul care curge în apropiere se numeşte *Plotunul*; în ARH. PIP. 1959, cele două variante alternează atât în cazul oiconimului, cât şi în cazul hidronimului: *Apa Plotunului*, dar şi *Gura Plutonului*, *Plotun*, dar şi *Plutonul*, *Ţarina Plutonului*. Astăzi locuitorii au adoptat forma greşită, dar oficială.

Ca urmare a necunoaşterii etimologiei toponimului, dar dorindu-se ca denumirea să aibă un înţeles, s-a ajuns ca *Sohodol* (numele unei văi din satul Horgeşti, judeţul Bacău, şi al satului din vecinătate) să fie astăzi *Sohodor*, forma coruptă prin atracţie cu cuvântul *dor*[3]. Nu putem şti dacă această formă a apărut mai întâi în vorbirea localnicilor sau a fost dată de către autorităţi, cert este că ea s-a oficializat odată cu includerea oiconimului cu această formă pe indicatoarele localităţilor din a doua jumătate a secolului al XX-lea (cf. TTRM I_2). Tot plecând de la faptul că nu mai este cunoscut sensul apelativului *liude* (cu pluralul *liuzi*)[4], de la care s-a format oiconimul *Liuzii-Călugăra* din judeţul Bacău, s-a ajuns la forma cu metateză *Luizii-Călugăra*, care apare în majoritatea indicatoarelor oficiale de localităţi din secolul al XX-lea, şi localnicii au adoptat această formă.

Un alt caz de modificare este cel al oiconimului *Brătenii*, din judeţul Botoşani, care a fost înlocuit în 1948 de *Pădurenii*, deoarece „semăna întru câtva cu numele familiei de politicieni «burghezi» Brătianu" (TTRM I_1: LIV), deşi nu există nici o legătură între acestea, aşa cum o dovedeşte documentul de la 15 octombrie 1427, în care este atestat pentru prima dată satul *Brătenii*: „un sat la Carpeni, unde a fost casa lui Dobrăcin şi a lui *Bratul Pleşescu*" (DRH. A, I: 69).

În ancheta efectuată în Vânătorii-Neamţ am găsit toponimele *Poiana Strugării*, *Vârful Strugării*, *Pădurea Strugării*, *Drumul Strugării*; în ATLAS. MOLD. 1892 am întâlnit însă forma *Dealul Strungăriile*, iar într-o hartă silvică, *Pârâul Strungăriei* (ARH. OCOL. TgN. 1963). Apelativul care a stat la baza formării acestor toponime − *strugărie*, cuvânt cu sens colectiv, format din *strug* 'tulpină târâtoare, rug' (Nuţă 1978: 5)[5] + suf. *-ărie* − nu era cunoscut de către cei

[2] Cf. TTRM I_2.

[3] „Populaires ou pseudo-savantes, ces étymologies nous font sourire; leur naïveté nous amuse, et parfois leur ineptie nous irrite. On considère qu'elles ne sont rien d'autre que l'expression de l'ignorance; ce qui révèle le couple traditionnel «étymologie savante»/«étymologie populaire»; renvoyant aux autres couples «vrai»/«faux»; ou «science»/«non-science»" (Gendron 1996: 50).

[4] 'Om de rând (adesea colonist străin) în raport cu fiscul, fie birnic, fie scutelnic, fie contribuabil' (DA, s.v.).

[5] Vezi şi Brâncuş 2004: 175.

BDD-V352 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:06 UTC)

care au întocmit hărţile menţionate, încât a apărut forma *Strungărie*, o hipercorecţie cultă; noua formă a toponimului se impune treptat în vorbirea localnicilor[6].

O serie de modificări ale denumirilor de locuri sunt pur şi simplu cauzate de neglijenţă sau de transcrierea lor greşită. Cele mai multe erori le-am observat în dosarele Reformei agrare din 1921, pe care le-am consultat la Arhivele Naţionale din Bucureşti. Enumerăm câteva distorsionări întâlnite într-un singur dosar − ARH. BUC. R.A. 1921/15: *muntele Halanga* (3^{r}), *muntele Hălăuja* (*ibid.*), *muntele Halanca* (18^{r}), alături de forma corectă − *Hălăuca* (17^{r}); *pârâul Strajar* (3^{r}) în loc de *Pârâul Străjii*; *Sfânta Mănăstirei cu dosul Braicului* (17^{r}) în loc de *Stâna Mănăstirii cu Dosul Branului*; *Coasta Daliei* (17^{r}) în loc de *Coasta Doliei* etc.

Realitatea de pe teren ne arată că atunci când pe teritoriul unei localităţi există mai multe obiecte geografice asemănătoare, ele nu vor fi numite doar cu ajutorul entopicului în funcţie toponimică absolută, ci şi cu ajutorul unor determinanţi, rezultând perifraze sau sintagme determinative. Ca o consecinţă a nevoii de economie a limbajului, unele dintre aceste formaţii toponimice evoluează în timp la sintagme apozitive sau la compuse toponimice, acestea din urmă fiind specifice îndeosebi „stilului oficial". În continuare vom exemplifica „stilul ingineresc" sau „telegrafic" specific inginerilor silvici sau agronomi, care preferă simplificarea denumirilor populare sintagmatice sau perifrastice: *Pădurea Brăteni* (comuna Dobârceni, judeţul Botoşani), *Iazul Dolniceni* (*ibid.*), *Hârtopul Moroaica* (*ibid.*), *Găinărie-Dreapta* (*ibid.*) etc. Uneori nici determinantul nu este articulat. Exemplificăm cu câteva toponime extrase din dosare ale Reformei agrare din 1921, denumiri rezultate în urma procesului de diferenţiere: *Hăţaş Ingăreşti*, *Ingăreşti Hotar*, *Ingăreşti Mijloc*, *Ingăreşti Vale*, *Clinul Ingăreşti* (ARH. BUC. R.A. 1921/33: f. 36^{r}). Este clar că aceste forme ale toponimelor sunt rezultatul stilului telegrafic, mai ales că în aceleaşi dosare am găsit toponimele şi cu forma perifrastică: *Ingăreşti din Mijloc*, *Ingăreşti din Vale.* Treptat, ele se impun şi în vorbirea populară, înlocuind sintagmele determinative. Satul Murguţa din comuna Dobârceni, judeţul Botoşani, este împărţit astăzi în *Murguţa-Deal* şi *Murguţa-Vale*, compuse provenite probabil din perifrazele *Murguţa (cea) din Deal* şi *Murguţa (cea) din Vale*, pe care nimeni nu le mai foloseşte astăzi. Denumirea *Fântâna Cumpănă*, desemnând o fântână părăsită (situată pe teritoriul aceleiaşi comune Dobârceni) care avea cumpănă, a rezultat în urma reducerii perifrazei *Fântâna cu Cumpănă*. *Pârâul Stânci* (comuna Vânătorii-Neamţ, judeţul Neamţ) este probabil rezultatul „simplificării" hidronimului *Pârâul cu Stânci*, sintagmă motivată de prezenţa unor stânci în albia acestui pârâu.

Unele distorsionări apar chiar în documente oficiale din prima jumătate a secolului al XIX-lea. De exemplu, deţinem atestarea *Uliţa Prundului* din 1834 (ARH. BUC. DOC. IST. MMVIII/41) şi din 1851 (ARH. BUC. DOC. IST. MMCVI/3), dar şi *uliţa Prundul* din 1844 (ARH. BUC. DOC. IST. MCMXIV/3). Într-un dosar datând din anul 1864 (ARH. BUC. R.A. 1864/1010) am găsit atât sintagme determinative, specifice stilului popular, cât şi sintagme analitice,

[6] Nici una dintre persoanele care ne-au răspuns la întrebările chestionarului toponimic în timpul anchetei toponimice efectuate în comuna Vânători-Neamţ nu a ştiut care este sensul apelativului *strugărie*.

BDD-V352 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:06 UTC)

caracteristice stilului oficial: *Dealul Osoiului* (12[v]), *Pârâul Osoiului* (12[v]), dar şi *pădurea Osoiu* (17[v]), *pârâul Slatinei* (12[r]), dar şi *Pârâului Slatina* [gen.] (43[v]).

Se observă foarte bine simplificarea perifrazelor sau a sintagmelor toponimice în registrele agrare din 1959−1963, unde sînt enumeraţi proprietarii şi terenurile care le aparţin. În ARH. PIP. 1959 am întâlnit *Pârâul Ursului*, dar şi *Pârâul Urs*; *Coasta Doliei* evoluează la *Dolia-Coastă*; întâlnim *Faţa Cotnărelului*, dar şi *Cotnărel Faţă*; *Gropile Izvorului*, dar şi *Izvor-Gropi*, *Gropi Izvor*. În acelaşi registru, pe lângă formele *Izvor-Obcină*, *Obcina Izvor*, apare şi *Obcina Izvorului* − forma populară. Uneori, toponimele din registrele agricole sau din alte acte oficiale par lipsite de logică. Redăm aici doar un caz întâlnit de noi: *Vatra satului Stânca* devine, în acelaşi registru agricol, *Vatra sat Stânca*[7]. Deşi localnicii spun *Piatra Săştii*, în ARH. OC. TgN. 1998 găsim atestată forma *Piciorul Piatra Sasca*, pe care am reîntâlnit-o, în timpul anchetei din 2006, şi în vorbirea unui localnic.

În unele cazuri, aceste sintagme specifice stilului „telegrafic" nu s-au impus încă în vorbirea localnicilor. De exemplu, în acelaşi sat Lunca, subiecţii care au răspuns la întrebările din chestionarul toponimic au folosit sintagmele determinative *Pârâul lui Vartic*, *Dealul lui Vartic*, deşi am găsit în documente sintagmele apozitive *Pârâul Vartic* (ARH. VNe 1959), *Dealul Vartic* (ATLAS MOLD. 1892).

Un caz evident de sintaxă toponimică specifică stilului oficial este cel al denumirilor de străzi, unde se păstrează tot mai puţine sintagme cu determinantul în genitiv: de exemplu, *Târgul Cucului* este astăzi, simplu şi comod, *Târgu Cucu* (Iaşi). Această tendinţă se impune treptat şi în toponimia rurală deoarece, în ultimul timp, oficialităţile dau nume ulicelor satului, nume care de cele mai multe ori sunt altele decât cele pe care le mai folosesc încă majoritatea sătenilor. Termenul *uliţă* este înlocuit de *stradă* şi *fundătură.* Dacă, în sistemul toponimic popular, oamenii denumesc ulicele având, de regulă, ca reper numele localnicului care stă în capătul uliţei sau numele persoanei considerate de către vorbitori ca fiind mai cunoscută, mai importantă dintre toţi cei care locuiesc pe ulica respectivă, denumirile oficiale sunt date de obicei într-un mod arbitrar, după modelul sistemului toponimic urban; astfel, unele dintre ulice poartă numele unor personalităţi marcante sau nume de sfinţi: *Strada Preot Dumitru Adămuţ*, *Strada Constantin Andrei, Strada Preot Anton Tălmăcel* (satul Adjudeni, jud. Neamţ), *Strada Mitropolit Varlaam*, *Strada Sfânta Teodora* (satul Lunca, jud. Neamţ) etc. Probabil că aceste noi denumiri se vor impune treptat în limbajul sătenilor.

Putem vorbi, prin urmare, de o adevărată normă oficială, specifică reprezentanţilor administraţiei, caracterizată prin simplificarea perifrazelor şi a sintagmelor determinative la sintagme apozitive şi la compuse.

Bibliografie

ARH. BUC. DOC. IST.: Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond *Documente istorice* (urmat de numărul dosarului).

ARH. BUC. R.A. 1864: Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond *Reforma agrară 1864. Judeţul Neamţ* (urmat de numărul dosarului).

[7] ARH. PIP. REG. AGR. 1959−1963.

BDD-V352 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:06 UTC)

ARH. BUC. R.A. 1921: Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond *Reforma agrară 1921. Judeţul Neamţ* (urmat de numărul dosarului).
ARH. OCOL. TgN.: Arhiva Ocolului Silvic din Târgul Neamţ (urmat de anul realizării hărţii).
ARH. PIP. 1959: Arhiva comunei Pipirig, *Registrele agricole* din 1959−1963.
ARH. VNE. 1959: Arhiva comunei Vânătorii-Neamţ, *Registrele agricole* din 1959−1963.
ATLAS. MOLD. 1892: *Atlasul Moldovei*, sc. 1:50 000, Bucureşti, 1892–1898.
Borodina 1983: Borodina, Melitina A., *Forme écrite et orale des toponymes*, în „Nouvelle Revue d'Onomastique", nr. 2.
Brâncuş 2004: Grigore Brâncuş, *Istoria cuvintelor*, Bucureşti, Editura Fundaţiei „România de Mâine".
Cobălcescu 1888: D. Grigore Cobălcescu, *Geografia fisică a Daciei moderne*, Iaşi.
Creangă 1970: Ion Creangă, *Opere*, vol. I, ediţie îngrijită, note şi variante, glosar şi bibliografie de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, studiu introductiv de Iorgu Iordan, Bucureşti, Editura Minerva.
DRH.A, I: *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1975.
Gendron 1996: Gendron, Stephane, *L'étymologie populaire en onomastique*, în „Nouvelle Revue d'Onomastique", no. 27–28, 1996.
Iordan 1963: Iordan, Iorgu, *Toponimia românească*, Bucureşti, Editura Academiei, 1963.
MDG 1898: *Marele Dicţionar Geografic al României*, vol. I−V (coord. G.I. Lahovari), Bucureşti, 1898−1902.
Nuţă 1978: Ion Nuţă *Terminologie viticolă în limba română. Denumiri pentru soiuri de struguri*, rezumatul tezei de doctorat, Iaşi.
TTRM $I_{1,2}$: *Tezaurul toponimic al României. Moldova*, vol. I, *Repertoriul istoric al unităţilor administrativ-teritoriale. 1772–1988*, partea 1 şi partea a 2-a, Bucureşti, 1991 şi 1992.
Ungureanu 1964: Gheorghe Ungureanu, *Ion Creangă. Documente*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

La distorsion de la toponymie roumaine populaire dans la norme officielle

Faisant suite à des enquêtes sur le terrain et à l'étude de divers documents écrits, l'auteure analyse quelques aspects de la toponymie officielle de la Roumanie. Dans son intervention, elle propose de mettre en évidence quelques types de modifications des toponymes populaires, surtout mineurs. Elles peuvent être un résultat de l'attraction paronymique, de l'étymologie populaire ou une conséquence de la négligence des scripteurs. Cependant, le plus souvent, il s'agit de la tendance des représentants de l'administration de simplifier les toponymes.

Iaşi, România

BDD-V352 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:13:06 UTC)